

T.C.
TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU
1.DAİRE KARARI

Başvuru Numarası : 2022/1874
Toplantı Tarihi/Sayısı : 29.2.2024/39
Karar Numarası : 2024/233
Başvuran : İ. S.
Başvuran Vekili : -
Adres : -
Muhatap Kurum/Kişi : İçişleri Bakanlığı Jandarma Genel Komutanlığı
Muhatap Adres : Devlet Mahallesi, İsmet İnönü Bulvarı No:6 Çankaya/Ankara

I. BAŞVURUNUN KONUSU

1. Başvuru, başvuranın hastaneye sevki sırasında kendisine yapılmak istenen ağız içi arama uygulamasının insan onuruyla bağdaşmadığı iddiasına ilişkindir.

II. İNCELEME SÜRECİ

2. Başvuru dilekçesinde, başvuran özetle:

a. 30 yıldan fazla süredir cezasını infaz etmekte olduğunu,

b. Kronik sağlık problemlerinden dolayı sürekli tedavi ve/veya muayene olması gerektiğini, fakat hâlihazırda bulunduğu ceza infaz kurumunda hastane sevklerinin iptal edilmesi nedeniyle tedavi ve/veya muayene imkânı bulamadığını,

c. Hastane sevklerinin iptal edilmesine aramaya karşı çıkmasının gerekçe gösterildiği, ancak aramayı değil yalnızca aşağılayıcı muamele olarak gördüğü ağız içi aramayı reddettiğini, söz konusu gerekçe ile hastane sevklerinin iptal edilmesinin keyfi bir uygulama olduğunu ileri sürmektedir.

3. Espiye L Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu Müdürlüğünün iddialara ilişkin cevabi yazısında özetle:

a. Başvuranın, 30/11/2022 tarihinde hastane sevkinin yapılabilmesi için koğuşundan alındığı, koğuştan alındığı esnada teslim alan Kurum personeli tarafından ilgili mevzuat hükümleri doğrultusunda aramasının yapıldığı,

b. Mahkum kabul birimine getirildiğinde, mahkum kabul görevlileri tarafından duyarlı kapıdan geçirilerek üst aramasının yapıldığı, ayrıca eşyalarının x-raydan geçirilerek elle aramasının yapıldığı, bu işlemler tamamlandıktan sonra bahse konu hükümlünün hastaneye sevkini sağlanması için Jandarma personeline teslim edildiği,

c. Jandarma personelinin başvuranı teslim aldıktan sonra ilgili mevzuat hükümleri uyarınca arama gerçekleştirdiği esnada başvuranın ağız aramasını reddetmesi üzerine güvenlik gerekçesiyle Cezaevi Bölük Komutanlığı tarafından hastane sevk işlemlerinin iptal edildiği, hükümlünün tekrar kuruma teslim edildiği belirtilerek olay gününe ilişkin tutanak yazı ekinde sunulmuştur.

4. Jandarma Genel Komutanlığının ağız içi aramaya ilişkin cevabi yazısında özetle:

a. Yargıtay Ceza Genel Kurulunun kararlarına göre ağız, koltuk altı gibi beden boşlukları ile ayak, kol,

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

saç arası gibi vücut bölgelerine tıbbi araç ve yöntemler kullanılmaksızın bakılmasının arama hükümlerine tabi olduğunun belirtildiği,

b. Son beş yıl içerisinde mahpusların ağız içlerinde yapılan aramalar neticesinde, 5 mahpusun ağız içerisinde 16 adet kesici, delici, yakıcı alet, 15 adet uyuşturucu hap ile 5,5 gram uyuşturucu maddenin yakalandığının tespit edildiği,

c. Mahpusların hastane ya da adli makamlara sevkleri esnasında, kolluk görevlileri tarafından ağız içi arama yapılabileceği, aksi halde mahpusların ağızında delici ya da kesici bir alet bulundurmasının mahpuslar, görevli kolluk personeli ve üçüncü kişiler açısından risk teşkil ettiği, söz konusu aletin kullanılarak firar girişiminin söz konusu olabileceğinin değerlendirildiği belirtilmiştir.

5. Muhatap Kurumun cevabi yazısı başvurana görüşünü sunması için gönderilmiş ancak başvuran tarafından söz konusu yazıya cevap verilmemiştir.

III. İLGİLİ MEVZUAT

6. 20/4/2016 tarihli ve 6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu'nun 9'uncu maddesinin birinci fıkrasının (i) bendinde; "*Özgürlüğünden mahrum bırakılan ya da koruma altına alınan kişilerin ulusal önleme mekanizması kapsamındaki başvurularını incelemek, araştırmak, karara bağlamak ve sonuçlarını takip etmek*" Kurumun görev alanları arasında düzenlenmiştir.

7. Mezkûr Kanun'un 17'nci maddesinin birinci ve sekizinci fıkralarında; "*özürlüğünden mahrum bırakılan ya da koruma altına alınan kişilerin Kuruma bizzat başvuru yapabileceği*" hükme bağlanmıştır.

8. 24/11/2017 tarihli ve 30250 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'in "*Karar türleri*" başlıklı 65'inci maddesinin birinci fıkrasına göre; "*Kurum, yapılan başvuru veya resen inceleme kapsamında yaptığı inceleme ve araştırma sonucunda incelenemezlik kararı, gerekçeli kabul edilmezlik kararı, gönderme kararı, ihlal kararı, idari yaptırım kararı, uzlaşma kararı, ret kararı ve karar verilmesine yer olmadığına dair karar verir.*"

IV. DEĞERLENDİRME VE GEREKÇE

9. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumunun amacı; insan onurunu temel alarak insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, kişilerin eşit muamele görme hakkının güvence altına alınması, hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmada ayrımcılığın önlenmesi ile bu ilkeler doğrultusunda faaliyet göstermek, işkence ve kötü muameleyle etkin mücadele etmektir.

10. 6701 sayılı Kanun'un 9'uncu maddesinde; insan hakları ihlallerini resen incelemek, araştırmak, karara bağlamak ve sonuçlarını takip etmek, ayrımcılık yasağı ihlallerini resen veya başvuru üzerine incelemek, araştırmak, karara bağlamak ve sonuçlarını takip etmek, özgürlüğünden mahrum bırakılan ya da koruma altına alınan kişilerin ulusal önleme mekanizması kapsamındaki başvurularını incelemek, araştırmak, karara bağlamak ve sonuçlarını takip etmek Kurumun görevleri arasında sayılmıştır. Bu kapsamda başvuranın, hastaneye sevk sırasında kendisine yapılmak istenen ağız içi arama uygulamasının insan onuruyla bağdaşmadığı iddiası konuya ilişkin mevzuat hükümleri ile birlikte incelenip değerlendirilmiştir.

11. Başvuran, hastaneye sevk edilirken jandarma personeli tarafından ağız içinin aranmasının insan onuru ile bağdaşmayan bir uygulama olduğunu, bu gerekçe ile hastane sevklerinin keyfi şekilde iptal edildiğini iddia

etmiştir. Espiye L Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu Müdürlüğü tarafından, başvuranın, 30/11/2022 tarihinde hastane sevkini yapılabilmesi için koğuşundan alındığı, gerekli arama ve diğer işlemler tamamlandıktan sonra hastaneye sevkini sağlanması için Jandarma personeline teslim edildiği, Jandarma personelinin başvuranı teslim aldıktan sonra ilgili mevzuat hükümleri uyarınca arama gerçekleştirdiği esnada, başvuranın ağız aramasını reddetmesi üzerine güvenlik gerekçesiyle hastane sevk işlemlerinin iptal edildiği, hükümlünün tekrar kuruma teslim edildiği belirtilmiştir.

12. 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un "Arama" başlıklı 36'ncı maddesine göre; *"Kurumlarda, odalar ve eklentilerinde, hükümlülerin üst ve eşyasında habersiz olarak her zaman arama yapılabilir. Her ay bir kez mutlaka arama yapılır. Aramalar, gerektiğinde dış güvenlik görevlileri veya kolluk kuvvetleriyle veya diğer kamu görevlilerince ortaklaşa gerçekleştirilebilir."*

13. Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik'in "Arama, güvenlik tatbikatı ve sayım" başlıklı 34'üncü maddesinin ikinci fıkrası şu şekildedir: *"Hükümlünün üzerinde, kuruma sokulması veya bulundurulması yasak madde veya eşya bulunduğu dair makul ve ciddi emarelerin varlığı ve bunun başka suretle tespitinin olanaksız olması durumunda, kurum en üst amirinin gerekli görmesi hâlinde, detaylı olarak veya beden çukurlarında aşağıda belirtilen usullere göre arama yapılabilir:*

a. Detaylı arama, hükümlünün utanma duygusunu ihlal etmeyecek şekilde ve görevli dışında kimsenin görmemesini sağlayacak tedbirler alınarak gerçekleştirilir. Arama sırasında hükümlüye tek kullanımlık giyim önlüğü verilir.

b. Arama sırasında önce bedenin üst kısmındaki giysiler çıkarttırılır, bedenin alt kısmındaki giysiler üst kısmındaki giysiler giyildikten sonra çıkarttırılır. Bu giysiler de mutlaka aranır.

c. Detaylı arama sırasında bedene dokunulmaması için gerekli özen gösterilir ve görevli tarafından eldiven kullanılır. Aranılan kişinin beden çukurlarında bir şeyin bulunduğu dair makul ve ciddi emarelerin bulunması hâlinde öncelikle, hükümlüden madde veya eşyanın kendisi tarafından çıkartılması istenir, aksi hâlde bunun zor kullanılarak gerçekleştirileceği bildirilir. Beden çukurlarındaki arama, cezaevi tabibi tarafından yerine getirilir.

ç) Detaylı arama, mümkün olan en kısa süre içinde bitirilir ve işlem tutanağa bağlanır, tutanakta arama yapan görevliler ile hükümlünün imzası bulunur. Hükümlünün imzadan kaçınması hâlinde bu durum tutanağa geçirilir."

14. Dünya Tabipler Birliği'nin 45'inci Genel Kurulunda kabul edilen mahkûmlarda beden aramalarıyla ilgili açıklamasında; arama işlemlerinin insancıl biçimde, özel yerlerde ve mahpusa saygılı bir biçimde yapılması gerektiği, aramayı gerçekleştiren personelin mahpusla aynı cinsiyette olması ve yeterli tıbbi bilgi ve beceriye sahip olması gerektiği, beden boşluğu aramalarında ancak istisnai durumlarda hekim katılımının gerçekleşeceği belirtilmiştir.

15. İlgili mevzuat uyarınca beden çukurlarında yapılan aramalar ceza infaz kurumu hekimi tarafından gerçekleştirilmelidir. Beden çukuru kavramına vücudun hangi kısımlarının dâhil olacağı ayrıntılı olarak Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik hükümlerince düzenlenmemiştir. Bu hususta Ceza Muhakemesi Kanunu 75'inci madde ve Ceza Muhakemesinde Beden Muayenesi, Genetik İncelemeler ve Fizik Kimliğin Tespiti Hakkında Yönetmelik'in 3'üncü maddesi ile düzenlenen iç beden muayenesine ilişkin düzenlemelerden kafa, göğüs, karın boşlukları ile cilt altı dokularının beden çukuru kavramı içerisinde sayılabileceği değerlendirilmektedir.

16. Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 28.02.2017 tarihli, 2016/800 Esas ve 2017/120 Karar sayılı kararı ile 19.03.2019 tarihli, 2016/707 Esas ve 2019/220 Karar sayılı kararlarında *"(...)* Bu bölgeler haricindeki

ağız, koltuk altı gibi beden boşlukları ile ayak, kol, saç arası gibi vücut bölgelerine tıbbi araç veya yöntemler kullanılmaksızın bakılması arama hükümlerine tabidir.” şeklinde hüküm kurulmuştur. Söz konusu kararlara göre, ağız aramasının gerçekleştirilmesi için tıbbi araç veya yöntem gerekli değildir.

17. 2803 sayılı Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu'nun “Jandarmanın genel olarak görevleri” başlıklı 7'nci maddesinde “Emniyet ve asayiş ile kamu düzenini sağlamak, korumak ve kollamak, kaçakçılığın men, takip ve tahkik etmek, suç işlenmesini önlemek için gerekli tedbirleri almak ve uygulamak, ceza infaz kurumları ve tutukevlerinin dış korunmalarını yapmak (...)” jandarmanın mülki görevleri arasında sayılmıştır. Bununla beraber, Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Yönetmeliği'nin “Sevk ve nakil edilecek tutuklu ve hükümlülerin teslim alınması” başlıklı 28'inci maddesinin birinci fıkrasına göre; “Tutuklu ve hükümlülerin teslim alınması sırasından öncelikle bu kimselerin yetkili makamlarca sevk ve nakli istenen kimseler olup olmadığı araştırılarak üstleri aranır. Yanlarında silah, kaçmalarına yardım edecek tehlikeli bir alet ya da para ve kıymetli eşya varsa alınır. Teslim alınan nesnelerin cins ve miktarlarını gösterir bir alındı belgesi, tutuklu ve hükümlülere verilir. Yapılan işlem sevk pusulasına yazılır.” Söz konusu hükümde, mahpusların teslim alınmasında üstlerinin jandarma tarafından aranacağı belirtilmiştir. Bu hükümler çerçevesinde ve Espiye L Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu Müdürlüğü ile Jandarma Genel Komutanlığının cevabi yazılarından; jandarma tarafından yapılan ağız içi aramalarının da, mahpusların ceza infaz kurumuna girişinde veya çıkışında kurumun güvenliğini tehlikeye düşürecek veya suç unsuru teşkil edebilecek bir cismin kuruma girişini önlemek amacıyla yapılan bir arama olduğu anlaşılmaktadır.

18. Koltuk altı gibi beden boşlukları ile ayak, kol, saç arası gibi vücut bölgeleri ve başvuru konusu özelinde de “ağız”, Yargıtay tarafından beden çukuru olarak değerlendirilmediğinden söz konusu arama için Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik'in 34'üncü maddesinin ikinci fıkrasında düzenlenen usuller bu noktada aranmayacaktır. Bu durumda, Jandarma personeli tarafından ağız içi araması yapılırken bir hekimin bulunmasına gerek yoktur.

19. Yukarıdaki hususlar bir arada değerlendirildiğinde, başvuru konusu ağız içi aramanın mevzuat kapsamında gerçekleştirildiği anlaşıldığından kötü muamele yasağının ihlal edilmediği kanaatine varılmıştır.

V. KARAR

A. Başvuruda KÖTÜ MUAMELE YASAĞININ İHLAL EDİLMEDİĞİNE,

B. Kararın taraflara tebliğine ve KAMUOYUNA DUYURULMASINA,

C. Karara karşı tebliğ tarihinden itibaren 60 gün içerisinde Ankara İdare Mahkemesine başvurulabileceğine,

29/2/2024 tarihinde, OY BİRLİĞİYLE, karar verildi.

e-imzalıdır

Av. Alişan TİRYAKİ
Daire Başkanı

e-imzalıdır

Dilek ERTÜRK
Üye

e-imzalıdır

İsmail AYAZ
Üye

e-imzalıdır

Ünal SADE
Üye

e-imzalıdır

Yunus Emre KARAOSMANOĞLU
Üye